

**Ўзбекистан Республикасы
Халық билимлендириў министрлиги**

**Әжинияз атындағы
Нөкис мәмлекетлик педагогикалық
институты**

**2016-жыл «Саламат ана хәм бала жылы»на бағышлаған
«Илим хәм тәлим-тәрбия – жәмийеттиң интеллектуал айнасы»
атамасындағы Республикалық илимий
теориялық хәм әмелий конференция
МАТЕРИАЛЛАРЫ**

**2016 йил «Соғлом она ва бола йили»га бағишланган
«Фан ва таълим-тарбия – жамиятнинг интеллектуал кўзгуси»
мавзусидаги
Республика илмий-назарий ва амалий анжуман
МАТЕРИАЛЛАРИ**

I бөлим

Нөкис-2016

XX асрдин 20-жыллары Қусхана таўдағы муқаддес жайлары археологиялық бақлаў бойынша Оренбурглы үлке таныўшы . Л.С.Мелков басшылығындағы бир топар экспедиция ағзалары “Қалмақ қала” әўлийесине хәм “Күйик қала”-естеликти барып көрген. Усы жерден қазып, ақ сандық (албастырдан исленген оссуариялы қутыша)ның бир еки нусқасын Оренбургқа, соң Санкт- Петербургқа- «Русский музей» ге апарып берген.

1997-жылдан баслап Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты « ТОМ» кафедрасының профессор-оқытыўшылары. «Күйик қала» естелигин археологиялық изертлеўлер алып барды. Археологлар тәрәпинен «Кердер мәдениаты хәм оның тарийхымыздағы орнын» анықлаўда, Кердерлердин қарақалпақ халқының ел-журт, халық болып қәлиплесиўде орнын көрсетиўде. Күйик қала-ерте орта әсирдеги бабаларымыздың дәслепки пайтахт-қаласы болғаны ҳаққында жаңа материаллар топлады. Күйик қала ерте орта әсирде «Уллы жипек жолы» ның бир шақапшасы өткен, бәндиргиси болған. Күйик қаладан Византия императорының XII әсир басында шығарылған алтын бракет-халық аралық саўдада жүрген теңгеси табылды. Естеликтен бронзалы «қанатлы ат» тағыншағы, зооморфлы хәйкеллер, түркий киси хәйкели, «адам қус» сүүрети, теңгелери хәм басқада мийраслар табылды.

Жазба дереклерде Кубла-Шығыс Арал бойларында Түрк қағанатының <<атаўлап>> қалған бир улусын «Ах-ха-газ» исмли хаял басқарғаны мәлим. Кубла Арал бойында <<минах>> (монақ, мойнақ) атамада микроэтнослар жасаған. Әмиўдәрья алабында <<түркий емес>>, олардың этимологиялық мәниси анық емес, соң түркийлескен этнослар (Терсяк, Минах, Остяк, Кемир, Самат, Ас, Кердер) дың этнотопонимикалық орынлары сақланған. Булар <<Уллы Дала>> дан келген шарўашылық хожалықты қәлиплестирген руў-қәўимлер болса керек.

Қусхана таў етегинде <<Күйик қала>> объектиниң қала мәдениаты, әскерий қорғаныў-дийўаллар қурылысы, минары, үй-жайлар қурылысы, хожалық, саўда ислери, социаллық, диний, руўхый турмысы, олардың жерлеў дәстүрлери хәр тәрәплеме үйренилип атыр.

ДЕМОКРАТИК ЖАМИЯТ РИВОЖИДА ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИНИНГ РОЛИ

Я.Абдуллаева-т.ф.д., Н.Нуруллаева- 2-курс магистрант,

А.Абдуллаева – талаба

Нукус ДПИ тарих факультети

Ҳозирги дунё тараққиётида инсон билими ва савиясининг ошишида оммавий ахборот воситаларининг, жумладан интернетнинг роли жуда каттадир. Оммавий ахборот воситалари ҳар бир киши ўз фикрини ифода эта олишига имкон берадиган эркин минбар сифатида аҳамиятлидир. Бу борада Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислом Каримов таъкидлаганидек, “фуқаролар ва жамоатчиликнинг эркин фикрини ифода этувчи оммавий ахборот воситалари иш олиб бориши, ҳақиқат ва адолат учун курашга қаттиқ бел боғлаши лозим”» [1]. Айниқса, «бугунги кунда фарзандларимизнинг маънавий оламини юксалтириш, уларни миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш масаласи биз учун энг долзарб вазифа бўлиб қолмоқда»[2]. Оммавий ахборот воситаларининг ёш авлодни тўғри тарбиялашда аҳамияти каттадир.

Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш, очик фуқаролик жамиятини барпо этиш шароитида ўтказилаётган ҳар хил тадбирлар халқаро ҳамжамиятнинг диққат эътиборида турибди. Улар Ўзбекистон ҳақида ўз оммавий ахборот воситалари ёрдамида маълумот бериб, Ўзбекистондаги олиб борилаётган ижобий ривожланиш ва демократик ўзгаришлар ҳақида тизимли равишда маълумот бермоқдалар. Масалан, Озарбайжон, Бельгия, Ҳиндистон, Латвия, Малайзия, АҚШ, Туркия ва Япония сингари давлатлар оммавий ахборот воситалари учун 2014 ва 2015 йилларда бўлиб ўтган сайловларга бағишланган махсус брифинглар ташкил этилди. Мазкур тадбирларда чет эллик журналистлар Ўзбекистондаги сайлов қонунчилигига мувофиқ ўтказиладиган парламент сайловларига тайёргарлик жараёни билан танишганлиги айтилган. Бу ҳам дунё жамоатчилигининг мамлакатда бўлиб ўтадиган муҳим сиёсий воқеага қизиқиши ортиб бораётганини кўрсатади.

Жумладан, «Diplomat» (Буюк Британия), «The Korea Post» (Корея Республикаси), «Ал-Ақлам ва ал-Кутуб» (Миср), «Ляован» (ХХР) журналлари, «The Korea Times» (Корея Республикаси), «Japan Times» ва «Japan News» (Япония), «Election Times» (Покистон), «Дунфан Цзаобао» (Хитой), «Бакинский рабочий» (Озарбайжон), «Вести» (Исроил), «Казахстанская правда» (Қозоғистон) газеталари ва бошқа даврий нашрларда 2014 йилнинг декабрь ойида Ўзбекистонда бўлиб ўтган парламент сайловларига бағишланган мақола ва материаллар чоп этилган. «Тренд» (Озарбайжон), «Baltic News Service» (Латвия) ахборот агентликлари, «Жэньминьван» (Хитой), «Sarkaritel» (Ҳиндистон) электрон порталлари ҳам Ўзбекистондаги сайловларнинг давлат ва жамият ҳаётини янада либераллаштириш ва демократлаштиришдаги ўрни ҳамда аҳамияти билан таништиришга алоҳида эътибор берилган.

Ўзбекистонда парламентаризм соҳасидаги ислоҳотлар ҳақида «Baltic News Service» (Латвия) ахборот агентлиги ҳам қуйидагича маълумот беради: «Сиёсий партиялар ва депутатликка номзодларга сайлов компанияси мобайнида тенг шароитлар ва имкониятлар яратишга, фуқаролар сайлов ҳуқуқини ишончли таъминлаш, уларнинг ўз хоҳиш-истагини эркин билдириши, сайлов комиссиялари фаолиятининг ошкоралигини таъминлашга қаратилган ҳуқуқий механизмлар самарадорлигини ошириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қатор қонунлар такомиллаштирилди. Мустақиллик йилларида мамлакатда самарадор ва демократик сайлов тизимини шакллантириш ҳамда ривожлантириш соҳасида чуқур ислоҳотлар ўтказилди.

2003 ва 2008 йилларда «Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига сайлов тўғрисида», «Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашларига сайлов тўғрисида», «Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги қонунларга тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди».

«The Korea Post» (Корея Республикаси) журналида таъкидланишича, сайловлар демократик ҳуқуқий давлатнинг ажралмас хусусияти, халқнинг ўз хоҳиш-иродасини эркин билдириши, фуқароларнинг давлат ва жамият ишларида иштирок этишининг асосий шаклидир. Сайловларга тайёргарлик кўриш ва уларни ўтказишда фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари – қуйи даражадаги ўзини ўзи бошқариш тизимининг анъанавий демократик тизими бўлиши маҳаллаларга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Жумладан, журналда бу хусусда қуйидагилар келтирилади: «Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари фуқаролик жамиятининг бошқа институтларидан фарқли равишда халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашлари депутатлигига номзодларни илгари суриш, Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови бўйича, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасига, халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашларига сайлов бўйича

участка сайлов комиссияларининг аъзолигига номзодларни тегишли округ сайлов комиссияларига тақдим этиш ҳуқуқига эгадирлар» [3].

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссиясининг мажлислари ҳақидаги хабарлар Интернет сайтларида мунтазам равишда эълон қилиниб борилди. Яъни, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига сайлов тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 11 ва 48-моддаларига мувофиқ, 2015 йил 4 январда 22 та сайлов округида бўлиб ўтган такрорий овоз бериш натижалари, мамлакат парламенти Қонунчилик палатаси сайлови яқунлари хабар қилинган [4].

Ўзбекистон Республикасининг Лондондаги элчихонасида Ўзбекистон Президенти сайловининг яқунларига бағишланган брифинг Буюк Британия ижтимоий-сиёсий ва илмий академик доираларининг вакиллари иштирокида «Earth Times» онлайн-газетаси муҳаррири Давид Армстронг қатнашди ва сайловларнинг юқори даражада ўтганлигини билдирди.

2016 йил декабрда ўтказилаётган Президент сайлови ҳақида ҳам барча оммавий ахборот воситалари орқали тўлиқ маълумот берилиб борилмоқда. Сайловда Ўзбекистондаги тўртта партиядан ҳам номзодлар кўрсатилган. Улар учун тенг шароитлар яратилган. Сайлов олди дастурлари билан халқ танишиб олиши учун барча имкониятлар яратилган. Бу ҳам Ўзбекистонда демократик ўзгаришларнинг нечоғли илгарилаб кетганлигидан далолатдир. Шундай қилиб, Ўзбекистонда 2016 йил 4 декабрда бўлиб ўтган Президент сайловларида рўйхатга киритилган аҳолининг 87,73% қатнашди. Ўзбекистон либерал демократик партиясидан Ш.М.Мирзиёев учун ушбу сайловчиларнинг 88,61% овоз берди ва Ўзбекистон Республикаси Президенти этиб сайланди.

Шундай қилиб, демократик жамият ривожига оммавий ахборот воситаларининг роли ниҳоятда муҳимдир. Оммавий ахборот воситалари инсон билими, кўз қарашини кенгайтиришда, давлатлараро муносабатларни ривожлантиришда, агар у тўғри йўлга қўйилган бўлса, тинчлик, бағрикенглик, дўстлик тамойилларининг амалга ошишида алоҳида аҳамият касб этади.

Фойдаланган материаллар рўйхати:

1. Қаранг.: Каримов И.А. Биз келажагимизни ўз қўлимиз билан қурамыз//Қонун ва адолат устуворлигининг ҳаётбахш манбаи, Т.7. –Т.Ўзбекистон,1999.Б.251
2. Каримов И.А. Она юртимиз бахту иқболи ва буюк келажаги йўлида хизмат қилиш – энг олий саодатдир. Т.2015. Б.267
3. Интернет сайт – E-mail:info@xs.uz. «Жаҳон» АА.
4. Интернет сайт – E-mail:info@xs.uz. Қобил Хидиров.
5. Мустақил Ўзбекистон тарихи. 2013. Академия. 468 б. ва бошқалар.

ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТЧИЛИГИ ВА САЙЛОВ ТИЗИМИ ТАРИХШУНОСЛИГИДАН

А. Абдуллаева

Нукус ДПИ Тарих факультети 2 курс талабаси

Ўзбекистоннинг мустақиллиги даврида Ватан тарихини ўрганишга эътибор қаратилди. Ўтган чорак аср мобайнида мамлакатимиз тарихидаги воқеалар кўлами ва ўсиш суръати фан ва таълим олдида уларни тизимли равишда тушуниб етиш ва таҳлил этиш вазифасини қўйди.

Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президентининг 2012 йил 27 январдаги “Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта-махсус таълим вазирлиги ҳузурида Ўзбекистоннинг энг янги тарихи бўйича Жамоатчилик Кенгашини тузиш

Торобаев О., Қаражанов Б. Өзбекистан Республикасының 2016-жылдың 9 айында социаллық-экономикалық жетискенликлери.....	50
Хожалепесов П.З., Шамуратова А.Х. Өзбекистанның раўажланыўында ерисилип атырған нәтийжелери.....	52
Сапарниязова З. Миллий ғоя тарғиботида «Жамоатчилик билан алоқалар» технологиясини қўллашнинг мазмун ва моҳияти.....	53
Танимов Ш. Аналарымыздың мәнәўий мәртлиги.....	55
Танимов Ш. Конституция мәнәўиятымыз өлшеми.....	57
Турганов Б.Қ. Қадимги Хоразм хайкалтарошлик саънати.....	58
Абаев С.А., Якубов М.А. Ғәрезсизлик хәм динге мүнәсибет.....	61
Базарбаев Р.Ж. Выдвижение: важное направление советской кадровой политики в 1920-1930-е годы, в Каракалпакстане.....	63
Тлеумуратов М., Тлеумуратова Н. Ерназар Алакөз басшылығындағы халық азатлық көтерилиси ҳаққында.....	67
Kudyarova T.A., Bekbergenov A. Tarix o`qitish jarayonida og`zaki bayon qilish metodini loyhalashtirishning ahamiyati.....	69
Юсупов О., Джайманов М. Қусхана таўындағы мәдений мийрас объектлер	70
Абдуллаева Я., Нуруллаева Н., Абдуллаева А. Демократик жамият ривожиди оммавий ахборот воситаларининг роли.....	72
Абдуллаева А. Ўзбекистон давлатчилиги ва сайлов тизими тарихшунослигидан.....	74
Абдуллаева А. Ўзбекистонда инсон ҳуқуқлари масалалари ҳақида.....	77
Абдуллаева А. Ўзбекистоннинг мустақиллик даврида сайлов тизимидаги ўзгаришлар ҳақида.....	78
Абдуллаев А. Адлия тизими фаолияти тарихидан (Амударё вилояти мисолида)	80
Абдуллаев А. Амударё вилоятида тақсимлаш комиссиялари фаолияти.....	82
Абдуллаева Я. Қорақалпоғистон хотин-қизлари тарихшунослигининг айрим масалалари (XIX-XX асрлар)	84
Маматов Б.С. Особенности возникновения пенсионных систем в зарубежных странах, их экономическая и социальная эффективность.....	85
Маматов Б.С. Ўзбекистонда пенсия таъминоти тизимининг ўзига хос хусусиятлари.....	90
Бекимбетов Б.М. Ана тәбиятымызды қорғаўда экологиялық көз-қарастың қәлиплесиўи.....	93
Бекимбетов М. Қарақалпакстан Республикасы атқарыўшы ҳәкимият уйымлары - конституциялық-хуқықый институт сыпатында.....	94
Максетова М.К., Мухаммадиярова А. Античные философы о воспитании	96
Максетова М.К. Миллий идея хәм жаслар.....	98
Тангирбергенова Қ. Қарақалпакстанда аўыл хожалығы кооперацияларының раўажланыўы тарийхынан.....	99
Караманова Г., Сафарбоева Ш. Ўзбекистон музейларининг таълим-тарбия жараёнидаги ўрни.....	101
Кутимова Г. Ислохотларнинг таълим соҳасидаги вазифалари.....	104
Заретдинова Н. Ислом таълимотининг-диний ақидаларга қарши курашувчи восита сифатидаги аҳамияти.....	105
Айтмуратова Ж. Қарақалакстанда сўўретлеў өнериниң қәлиплесиўи хәм миллий зыялылар дәретиўшилиги тарийхынан.....	107